

ВІДНОСИНИ КИТАЮ З РАДОЮ СПІВРОБІТНИЦТВА АРАБСЬКИХ ДЕРЖАВ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ

Анотація. У статті проаналізовано розвиток відносин Китаю з державами-членами РСАДПЗ. Досліджено основні напрями співпраці Китаю з країнами державами-членами РСАДПЗ. Було встановлено, що Китай надає першочергового значення співпраці у сфері економіки, торгівлі та енергетики. В той самий час держави-члени РСАДПЗ зацікавлені в китайських технологіях та глобальних проектах, зокрема – «Один пояс, один шлях». Виявлено, що завдяки своїй активності Китай поступово випереджає США як найбільшого партнера для держав-членів РСАДПЗ. З'ясовано, що не дивлячись на політику нейтралітету, яку намагається проводити Пекін щодо внутрішніх регіональних проблем, Китаю складніше стає уникати безпекового питання.

Ключові слова: Китай, РСАДПЗ, регіональна співпраця, «Один пояс, один шлях», регіональна безпека.

Summary. The article analyzes the development of China's relations with GCC member states. The main directions of China's cooperation with GCC member states have been studied. It was found out that China attaches primary importance to cooperation in the spheres of economy, trade and energy. At the same time, GCC member states are interested in Chinese technologies and global projects, in particular – "One Belt, One Road". It was revealed that thanks to its activity, China is gradually overtaking the USA as the largest partner for GCC member states. It has been found that regardless of the policy of neutrality that Beijing is trying to pursue with regard to internal regional problems, it is becoming more difficult for China to avoid the security issue.

Key words: *China, GCC, regional cooperation, “One Belt, One Road”, regional security.*

Постановка проблеми. Регіон Перської затоки з XIX століття був і залишається одним із найбільш стратегічно важливих регіонів у конкуренції за глобальне управління. Це пояснюється двома причинами: наявністю величезних енергетичних ресурсів і прагненням з боку великих морських держав щодо забезпечення стратегічного контролю доступу до портів у Перській затоці та встановлення контролю над нафтовими ресурсами [1].

Відносини Китаю з Близьким Сходом були сповнені протиріч після закінчення Другої світової війни. Спочатку Близький Схід мав периферійне значення для Китаю. Зараз регіон займає вищі місця у стратегічних розрахунках Пекіна. Китай почав розширювати свої стратегічні позиції в регіоні Перської затоки під час ірано-іракської війни – ще у 1980–1988 роках. Саме у цей період Китай досяг високих темпів та сталої динаміки розвитку. В країні тривала активна модернізація економіки та переоснащення промисловості, що потребувало значних обсягів енергоресурсів. З тих пір Китай посилив свою активність у Перській затоці, збільшуючи свою дипломатичну присутність, здійснюючи візити та діяльність аташе в країнах регіону [2].

Стабільно зростаючий попит на нафту в Китаї зробив країну найбільшим імпортером нафти у світі станом на 2017 рік. Майже половина цього імпорту надходить із країн, що знаходяться на узбережжі Перської затоки, і в першу чергу з країн-членів РСАД-ПЗ. Більша частина цієї нафти має пройти через стратегічну зупинку в Ормузькій протоці, і Китай сповнений рішучості діяти як посередник у регіоні, щоб захистити свій доступ до джерел нафти. Напруженість між країнами Перської затоки поставила Китай у небезпечне становище, незважаючи на його спроби підтримувати неполітичні економічні відносини з країнами регіону. Міністр закордонних справ Китаю Ван І заявив, що «політична роль Китаю на Близькому Сході буде тільки зростати», водночас

намагаючись збалансувати делікатні відносини як з Саудівською Аравією, так і з Іраном [2].

Неоднозначна політика США в регіоні Перської затоки викликає занепокоєння з боку традиційних партнерів країни і у першу чергу Саудівської Аравії, що змушує її шукати більш перспективні канали експорту нафти та інвестування капіталу.

Нова позиція Китаю у Перській затоці є тонким балансуванням між його новим більш самовпевненим позиціонуванням як глобального гравця, його потребою в енергетиці та економічному розширенні проти ризику бути втягненим у суперництво між Іраном та Саудівською Аравією, у конфлікти на Близькому Сході із ризиком кинути виклик ролі США, які надають гарантії безпеки країнам РСАДПЗ.

Враховуючи зміну настроїв у політичних колах США та посилення глобальних намірів китайського керівництва, які впливають на політичну ситуацію у регіоні Перської затоки та розстановку політичних пріоритетів та сил, виникає необхідність дослідження формування нової осі співробітництва між Китаєм та РСАДПЗ. Враховуючи також економічний потенціал як Китаю так і РСАДПЗ, можна передбачити потужний розвиток регіонального співробітництва між Близьким та Далеким Сходом та формування нової архітекtonіки глобального управління, що також викликає науковий інтерес до дослідження даної проблеми.

Постановка завдання. З метою дослідження запропонованої тематики в контексті співробітництва Китаю і РСАДПЗ, а також з'ясування впливу взаємодії сторін на розклад сил та суті політичних інтересів як на регіональному так і на глобальному рівнях, було сформульовано низку завдань, зокрема таких: виявити причини та мотиви зближення сторін; проаналізувати стан торговельного та інвестиційного співробітництва між Китаєм та країнами РСАДПЗ; з'ясувати роль китайської глобальної ініціативи «Один пояс, один шлях» у формуванні нової конфігурації регіонального розвитку; прослідкувати напрями та тенденції

розвитку двосторонніх відносин; дослідити вплив відносин між сторонами на регіональний розвиток та регіональну стабільність у контексті зміни близькосхідних пріоритетів політичних кіл США; вивчити питання взаємодії Китаю та РСАДПЗ у сфері безпеки та з'ясувати її дієвість.

Аналіз джерел та літератури. Тематика відносин Китаю з РСАДПЗ досліджується у наукових колах багатьох країн світу. Вчені намагаються з'ясувати наслідки взаємодії Китаю та РСАДПЗ та їх вплив на ситуацію як на Близькому Сході так і у світі в цілому. У цьому контексті варто виділити колективну роботу дослідників американського Міжнародного центру науковців Вудро Вільсона за редакцією Брайса Вейкфілда і Сьюзен Л. Левенштейн. В цій роботі науковці дослідили політику Пекіну на Близькому Сході у контексті вирішення проблеми забезпечення країни енергоресурсами та співробітництво сторін у рамках глобальної концепції «Один пояс, один шлях». Також вони дослідили напрямки співробітництва та виклики, з якими стикаються сторони, а також перспективи розвитку відносин. У дослідженні також розглянуто ситуацію в регіоні у рамках трикутника Китай – РСАДПЗ – США. Науковці вважають, що єдиний спосіб уявити стосунки між Сполученими Штатами, Китаєм та Перською затокою – це трикутник, який не можна уникнути, з додатковим розумінням того, що якщо будь-які дві сторони трикутника з'єднаються, то третя може зробити їх життя некомфортним. Тобто жодна сторона не може виштовхнути Сполучені Штати з Перської затоки або утримати китайців. Аналогічно, було б не вірним підтримувати китайсько-американські спроби тиснути на виробників нафти у Перській затоці. Автори дослідження вважають, що піднесення Китаю стало найбільш помітним явищем у розвитку міжнародної політики та економіки на початку ХХІ століття, Пекін дедалі активніше шукає стабільні джерела енергії для підтримки своєї економіки, що розвивається. Якщо раніше Китай розглядав події у регіоні Перської затоки через призму власної революційної ідеології, то сьогодні його відносини з кра-

їнами Близького Сходу тепер більшою мірою обумовлені енергетичними проблемами [3].

У статті російської вченої Бажанової Є.О. «Основні етапи співробітництва Китаю з арабськими країнами Близького Сходу у 1980–2010 рр.» авторка проаналізувала етапи розвитку відносин Китаю з арабськими країнами Близького Сходу у період з 1980 по 2010 рік. Вона дослідила еволюцію стратегії КНР на Близькому Сході в контексті змін внутрішньополітичного курсу розвитку країни, а також розглянула взаємодію Китаю з арабськими державами у сфері економіки, освіти та ЗМІ. У статті зазначено, що 1980-ті роки стали для Китаю не тільки періодом значущих внутрішньополітичних змін, а й часом перегляду зовнішньополітичних інтересів, зокрема переосмислення стратегії КНР на Близькому Сході. У цей період китайсько-арабське співробітництво набрало нового імпульсу розвитку, заснованому на активізації політичного співробітництва, розширенні економічних і торгівельних зв'язків, а також взаємодії у галузі культури, освіти та ЗМІ. Близький Схід перестав бути для Китаю зоною політичної периферії та перетворився на один із стратегічно важливих і ключових регіонів зовнішньополітичної стратегії КНР [4].

В дослідженні Енаятолла Яздані, дослідника школи міжнародних досліджень університету Сунь Ятсена «Відносини Китаю та РСАДПЗ в епоху китайської стратегії «Go Global», автор визначив Перську затоку як вагомий регіон, що залишається в центрі стратегій глобальних держав. Китай, як зростаюча міжнародна держава, в рамках стратегії «Go Global» зміцнив свої багатовимірні зв'язки з країнами Перської затоки, зокрема монархіями РСАДПЗ протягом останніх трьох десятиліть. Пекін встановив комплексні стратегічні відносини з державами РСАДПЗ. Султанати РСАДПЗ також намагалися поглибити свою співпрацю з Китаєм у різних сферах. Двосторонні відносини між Китаєм та країнами РСАДПЗ в основному зосереджені на енергетиці, економіці, торгівлі, фінансах, політиці, безпеці, військовій сфері, культурі та останнім часом COVID-19. В останні роки китай-

ський проект «Один пояс, один шлях» поглибив відносини між Китаєм та країнами РСАДПЗ і зробив ефективний внесок у китайську стратегію «Go Global» [1].

Питання економічної співпраці між Китаєм та країнами Перської затоки дослідив Надер Хабібі з Королівського центру досліджень Близького Сходу Університету Брандейса у статті «Перська затока і Китай: зростання та межі економічних зв'язків». Зокрема він повідомляє, що за останні два десятиліття Китай став одним з найбільших торгових та інвестиційних партнерів для кожної держави Перської затоки. Це сталося незважаючи на конфлікти та дипломатичну напруженість між цими державами, наприклад, суперництво між Іраном та Саудівською Аравією, триваючу суперечку між Катаром, Саудівською Аравією та ОАЕ. Більше того, економічні та дипломатичні зв'язки Китаю у Перській затоці швидко розширилися, хоча сім з восьми держав Перської затоки сильно залежать від Сполучених Штатів у своїй зовнішній безпеці. Проте Китай досі значною мірою спромігся уникнути глибокого втягування в складну політику регіону. Китай є вигідним партнером для країн Перської затоки, який не втручається у їхні внутрішні справи та не критикує їх з питань прав людини. В той самий час відносини Китаю з країнами Перської затоки нині вийшли за межі виключно торгово-економічних питань. Деякі країни Перської затоки вважають Китай потенційним стратегічним союзником і у сфері безпеки [5].

Сучасний стан відносин Китаю з країнами Перської затоки, в тому числі і РСАДПЗ, також досліджували Алессандро Ардуїно, *Елеонора Ардемани*, Ентоні Х. Кордесман, Гай Бертон, Джонатан Фонт, *Джонатан Фултон*, *Дж. Степлтон Рой*, *Інбар Пеер*, Ельхам Фахро, Есфандьяр Батмангхелідж, *Карен Янг*, *Ларс Ерслев Андерсен*, *Лі Хадсон Теслік*, *Мохаммадбагер Фору*, *Нільс Грем*, *Мруганк Бхусарі*, *Роберт Мейсон*, Саїд Гасемінежад, Чжао Цзя, Ян Цзян та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перська затока як вагомий регіон з точки зору наявності великих запасів вуглевод-

нів була в центрі стратегій глобальних держав. Китай, як зростаюча міжнародна держава, в рамках стратегії «Go Global» зміцнив свої багатовимірні зв'язки з країнами Перської затоки, зокрема монархіями Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) протягом останнього періоду. За останні десятиліття торговельні відносини між Китаєм та більшістю країн Перської затоки значно зросли, суттєво перевищивши рівень торгівлі між США та їх регіональними союзниками. У 2018 році, наприклад, обсяг торгівлі між Сполученими Штатами Америки та Об'єднаними Арабськими Еміратами становив 24,5 мільярда доларів, тоді як обсяг торгівлі між Китаєм та ОАЕ – 46,1 мільярда доларів США. Аналогічно, у 2018 році обсяг торгівлі між Сполученими Штатами і Саудівською Аравією становив 37,7 мільярда доларів у порівнянні з обсягом китайсько-саудівської торгівлі вартістю у 63 мільярда доларів США. Натомість, у 2003 році обсяг торгівлі між США та Саудівською Аравією досяг 22,6 мільярда доларів, а обсяг торгівлі Китаю з Саудівською Аравією – 7,3 мільярда доларів США. Іншими словами, між 2003 і 2018 роками торгівля між США та Саудівською Аравією зросла на 66%, тоді як торгівля між Китаєм та Саудівською Аравією зросла на 763% [6].

Якщо на початку входження в регіон Китай робив ставку на розвиток співпраці з країнами, що розвиваються, зокрема – Іран, Ірак, Сирія та ін., то з часом сфера співробітництва почала охоплювати і розвинуті країни та регіональні об'єднання, зокрема Раду співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ).

РСАДПЗ є найважливішою політичною та економічною організацією в регіоні Перської затоки. Дипломатичні відносини Китаю з арабськими державами Ради співробітництва Перської затоки (РСАДПЗ) розпочалися з Кувейту у 1971 році і продовжилися з Оманом (1978), ОАЕ (1984), Катаром (1988), Бахрейном (1989), Саудівською Аравією (1990). 2004 рік став переломним для китайсько-арабських відносин, оскільки Китай продовжив

просування на Близький Схід, особливо через зростаючі потреби Пекіна у нафті, враховуючи те, що країна стала чистим імпортером нафти у 1994 році. У 2004 році РСАДПЗ і Китай підписали Угоду про створення зони вільної торгівлі та оголосили про початок переговорів з цього питання. Відтоді відносини між державами РСАДПЗ і Китаєм набули подальшого розвитку в різних сферах, включаючи оборону [7].

Політичні події після арабських повстань у 2011 році змусили країни-члени РСАДПЗ вжити заходів, щоб уникнути небажаного поширення демократичних рухів і реформ, прагнучі впоратися зі своїми справами без втручання США, ЄС та ООН. Проблеми у відносинах РСАДПЗ та США також спонукали країни РСАДПЗ більше дивитися на Схід у пошуках нових партнерів, що дало можливість Китаю втиснутися в регіон. Через його бажання економічного розширення та забезпечення енергетичних потреб після економічного зростання, Китай все більше став приділяти увагу регіону Перської затоки.

Окрім зусиль країн Перської затоки диверсифікувати зовнішньоекономічні відносини та реструктуризувати свої економіки в напрямку зменшення залежності від нафти, вони були стурбовані зміною політики безпеки США щодо Близького Сходу, особливо під час президентства Барака Обами. Події у Сирії після «арабської весни» та в Іраку після виведення військ США наприкінці 2011 року ще більше посилили так званий сунітсько-шиїтський конфлікт, який є породженням суперництва між Саудівською Аравією та Іраном у їх прагненні до гегемонії в регіоні Близького Сходу. Сирія вступила в союз з Іраном та ліванською Хезбаллою. Таким чином було сформовано альянс, який виглядає як шиїтський мусульманський фронт проти мусульман-сунітів у Сирії та Іраку, а також консервативних монархій у Перській затоці та Йорданії. Під час президентства Б. Обами США брали участь в угоді про Спільний всеосяжний план дій (СВПД), (JCPOA, Joint Comprehensive Plan of Action) з Іраном щодо його ядерно-енергетичної програми. З цього приводу РСАДПЗ та Із-

раїль висловлювали занепокоєння, вважаючи, що політика США може зміцнити позиції Ірану на Близькому Сході. Отже, враховуючи контекст обставин, що склався у регіоні Перської затоки, Китай не міг уникнути участі ні в політиці США в регіоні, ні у суперництві між Іраном та Саудівською Аравією [8].

Шість країн РСАДПЗ мають схожі погляди на відносини з Китаєм. Крім того, що Китай є надійним довгостроковим імпортером нафти, Китай має чотири привабливі характеристики для країн ради. По-перше, Пекін може бути ефективним партнером щодо їхніх планів диверсифікації економіки. Усі країни РСАДПЗ прийняли довгострокове економічне бачення, яке закликає зменшити залежність їхніх доходів від нафти та розвивати сильні й конкурентоспроможні нафтові галузі. Досягнення цієї мети вимагає великих фінансових вкладень, і уряди країн РСАДПЗ не хочуть покладатися лише на свої нафтові заощадження для цієї мети. Натомість усі вони агресивно шукають іноземні інвестиції, а Китай у певному сенсі є ідеальним партнером із великими накопиченими резервами. Крім того, з середини 1990-х років китайський уряд активно підтримував інвестиції приватних та державних китайських фірм за кордоном [5].

По-друге, за останні роки Китай досяг значного технологічного та інженерного прогресу. Окрім фінансового капіталу, китайські фірми можуть надати технологічний досвід, необхідний для складних промислових та інфраструктурних проектів, і вони можуть робити це за прийнятними конкурентоспроможними цінами. У будівництві залізниць і портів, наприклад, китайські фірми ефективні та рентабельні. Таким чином, країни РСАДПЗ вітали китайські інжинірингові фірми не лише як іноземних інвесторів, а й як підрядників послуг. У сфері телекомунікацій та інфраструктури підключення до Інтернету корпорація Huawei, яка є провідною компанією, що пропонує передові технології мобільних телефонів 5G, працює в усіх країнах РСАДПЗ [5].

По-третє, країни РСАДПЗ не лише шукають іноземні інвестиції для своїх внутрішніх проектів диверсифікації, вони також

зацікавлені в можливостях іноземного інвестування для власних суверенних фондів добробуту та приватних інвесторів. Швидке економічне зростання Китаю за останні чотири десятиліття разом з його гостинним інвестиційним кліматом надає привабливі інвестиційні можливості для цих країн. В енергетичному секторі, наприклад, вони розвинули двосторонні інвестиційні відносини з Китаєм: у той час як Китай інвестував у проекти видобутку нафти та газу в країнах РСАДПЗ, ці країни інвестували в проекти з переробки нафти та нафтохімічної промисловості в Китаї. Саудівська Аравія, наприклад, інвестувала в нафтопереробні заводи та мережі розподілу бензину в Китаї, що дозволяє їй переробляти власні нафтопродукти з сирової нафти для розповсюдження на китайському ринку.

Багатші країни РСАДПЗ – Саудівська Аравія, ОАЕ, Кувейт і Катар – накопичили великі заощадження у своїх суверенних фондах і зробили значні інвестиції в китайську економіку. Хоча нафтовий та нафтохімічний сектори переважають у цих інвестиціях, ці чотири країни також інвестували у декілька ненафтових секторів, таких як високошвидкісні залізниці, відновлювані джерела енергії та високотехнологічні стартапи. Крім того, деякі країни РСАДПЗ користуються інвестиційними можливостями, які Китай створює в інших країнах в рамках своєї ініціативи «Один пояс, один шлях» (ОПОШ). Це включає інвестиції, які Саудівська Аравія, ОАЕ та Катар здійснюють в економічну зону, яку Китай буде у пакистанському морському порту Гвадар [9].

По-четверте, через невеликий розмір та обмежену військову могутність країни РСАДПЗ завжди шукали військової та дипломатичної підтримки від дружніх зовнішніх держав. Оскільки економічний й геополітичний вплив Китаю на світову арену значно зріс за останні роки, країни РСАДПЗ сподіваються, що, розвиваючи глибші економічні відносини з Китаєм, вони також зможуть отримати користь від китайської дипломатичної підтримки та продажу військової зброї. Правлячі політичні еліти в регіоні Перської затоки також цінують політику Китаю щодо

невтручання у внутрішні справи інших країн. Поки що лідери РСАДПЗ не розраховують на підтримку Китаю на дипломатичному фронті, зважаючи на небажання останнього втручатися у регіональні суперечки та проксі-війни. Таким чином, Китай залишається нейтральним у суперництві між Іраном і Саудівською Аравією, незважаючи на спроби Саудівської Аравії та Об'єднаних Арабських Еміратів, пропонуючи торговельні стимули, переконати Китай згорнути свою співпрацю з Іраном. Але в міру посилення економічної залежності Китаю від регіону Перської затоки він матиме більшу зацікавленість у стабільності регіону [5].

Нині Перська затока є найбільшим постачальником нафти для Пекіна і другим за величиною постачальником природного газу, а також на регіон припадає близько половини експорту Китаю на Близький Схід. Оскільки зростаючий імпорт нафти Китаєм, як очікується, продовжиться у найближчі роки зі збільшенням розриву між попитом і внутрішньою пропозицією, Перська затока залишиться стратегічно важливою для Китаю. У 2017 році основними джерелами імпорту сирової нафти для Китаю були Саудівська Аравія, Ангола, Ірак, Іран, Венесуела та інші країни ОПЕК [8].

У 2019 році Саудівська Аравія, Ірак та Оман увійшли до трійки найбільших регіональних експортерів нафти до Китаю. Тегеран, навпаки, втратив позицію другого найбільшого регіонального експортера до Китаю у 2012 році і так і не зміг відновити її. Зниження, швидше за все, було викликано санкціями США, які передували ядерній угоді 2015 року та після виходу Вашингтону з неї у 2018 році. Навіть якщо адміністрація Дж. Байдена повернеться до угоди, офіційно відомої як Спільний всеосяжний план дій, то, швидше за все, потрібно буде багато часу, щоб Іран відновив свою частку китайського ринку.

Залежність Китаю від нафти Перської затоки означає, що Пекін має життєво важливий вплив у регіоні. За останнє десятиліття регіон Перської затоки забезпечив майже половину ки-

тайського споживання нафти. Ключові союзники США в цьому регіоні – Саудівська Аравія, ОАЕ та Кувейт – постачали чверть нафти Китаю у 2019 році. Завдяки додатковій торгівлі нафтою з Оманом, Катаром та Іраком, де США мають військові бази, Китай імпортував 41% своєї нафти у 2019 році [6].

Донедавна масштабні нафтові інвестиції китайських компаній на Близькому Сході майже повністю обмежувалися Іраком та Іраном. Однак і Китай, і країни РСАДПЗ прагнуть розширити китайські інвестиції в нафтовий, газовий та інші сектори у регіоні Перської затоки. Окрім родовищ нафти та газу, китайська діяльність значно розширилася у великих інфраструктурних проектах, наприклад: порти в ОАЕ та промислові зони в Омані та ОАЕ.

Політична еліта і бізнес-лідери країн Перської затоки приділяють пильну увагу китайській ініціативі ОПОШ, оскільки вона представляє грандіозну глобалізаційну стратегію Китаю. Лідер Китаю Сі Цзіньпін представив ініціативу у 2013 році як план розвитку глобальної інфраструктури, який зробить можливим розвиток інтегрованої мережі морського та наземного транспорту, що з'єднує країни Азії, Африки та Європи. Через ОПОШ, Китай пропонує країнам-учасникам значні фінансові та інженерні можливості з підтримки інфраструктурних проектів [10].

Оскільки Китай залучив до ініціативи понад 130 країн, включаючи країни Перської затоки, представники цих країн у своїх переговорах та двосторонніх економічних угодах з Китаєм часто посилаються на ОПОШ. Вплив ОПОШ на відносини між Китаєм і країнами Перської затоки вийшов далеко за межі дипломатичних висловлювань і має суттєвий вплив на двосторонні торговельні та інвестиційні відносини. Зокрема, Китай став потужним інвестором у регіоні Перської затоки та постачальником для нього інженерних послуг. Не дивно, що значна частина цих інвестицій була здійснена в енергетичному секторі та включає активну участь основних китайських державних нафтогазових компаній.

Китайські компанії беруть активну участь у багатьох масштабних інвестиціях в інфраструктуру Перської затоки. З 2006 по 2019 рік Китай інвестував 100,7 мільярда доларів США у шість країн РСАДПЗ, що склало 41,5% загального обсягу інвестицій Китаю у весь регіон Близького Сходу та Північної Африки (включаючи Ізраїль та Туреччину). Саудівська Аравія та ОАЕ були найбільшими одержувачами китайських інвестицій у регіон за цей період, тоді як Іран та Ірак посіли третє та четверте місця відповідно [11].

ОПОШ справив значний вплив на довгострокові інвестиційні та економічні стратегії співробітництва держав Перської затоки. Багато неенергетичних інвестиційних проєктів, які країни Перської затоки здійснюють за участю Китаю, зосереджені на будівництві або модернізації доріг, залізниць та морських портів, що збільшить спроможність цих країн приєднатися до мережі ОПОШ. Протягом останнього десятиліття китайські фірми внесли свій внесок у будівництво, розвиток та функціонування комерційних морських портів навколо Аравійського півострова, зокрема в Кувейті, Омані, Катарі та ОАЕ. Китай також є активним партнером у розвитку індустріальних парків (також відомих як промислові вільні зони) поблизу деяких з цих портів. Близькість індустріального парку до морського порту з сучасними вантажними терміналами робить їх обох більш життєздатними. Дубай вже створив вільну зону Джебель-Алі, яка є великим і діючим парково-портовим комплексом із великою присутністю Китаю. Китай також розробляє два інших проєкти парку-порту в регіоні: перший – це спільний проєкт комерційного порту та суміжної промислової зони в Дукмі, Оман; інший – порт Халіфа та промисловий парк Халіфа поблизу Абу-Дабі [5].

Кувейт обрав Китай своїм основним іноземним партнером для перетворення острова Бубіян на торговий порт у співпраці із запропонованим мегапроєктом під назвою «Шовкове місто» (Мадінат аль-Харір) у своєму північному регіоні. Якщо його здійснити, цей подвійний мегапроєкт, що передбачає будівниц-

тво економічного міста для 700 000 жителів навпроти запропонованого комерційного порту на острові Бубіян, затьмарить інші масштабні китайські проекти в регіоні як за масштабом, так і з точки зору фінансування. Паралельні проекти «Шовкове місто» та острів Бубіян розглядалися вже більше десяти років, але прогрес був повільним через політичну опозицію з боку ісламістів у парламенті Кувейту, а також нещодавнє зниження доходів від нафти [5].

Роль Пекіну може призвести до стратегічного зрушення у політичній, економічній та військовій орієнтації регіону. За даними World Integrated Trade Solution і Головного митного управління Китаю, вартість імпорту нафти Китаю зросла в геометричній прогресії за останні 25 років, з 3,4 мільярда доларів США у 1996 році до 242,4 мільярда доларів у 2019 році. Водночас імпорт нафти Китаєм з країн Перської затоки зріс не тільки в абсолютному значенні, але й у частці регіону Перської затоки в загальному імпорті сирової нафти Китаєм. У 1996 році Китай імпортував нафту з країн Перської затоки на 1,2 мільярда доларів США, що становило 34,6% від загального імпорту. Майже через чверть століття, у 2019 році, Пекін імпортував нафту з регіону Перської затоки обсягом 106,5 мільярда доларів США, що становить вже 43,9% від загального імпорту. З 2010 по 2019 рр. в середньому країни Перської затоки забезпечували 48% імпорту нафти Китаєм [6].

Таким чином, за останнє десятиліття обсяг торгівлі Китаю з Близьким Сходом зріс у десятки разів. Перська затока знаходиться на стратегічному стику двох основних маршрутів китайської ініціативи ОПОШ. Своєю чергою економічні інтереси Китаю у цьому регіоні відповідають зусиллям країн Перської затоки диверсифікувати зовнішньоекономічні відносини та реструктуризувати свої економіки у напрямку позбавлення залежності від нафти. Китай і національні уряди держав регіону узгодили ініціативу «Один пояс, один шлях» з національними планами розвитку своїх країн, зокрема такими як – «Бачення Саудівської Аравії 2030» і «Національне бачення Катару 2030».

Китайсько-саудівські відносини значно потеплішали після зустрічі наслідного принца Королівства Мохаммеда бін Салмана з президентом КНР Сі Цзіньпіном у Пекіні в лютому 2019 року. Сторони підписали додаткові економічні угоди на суму 28 мільярдів доларів США, включаючи плани створення спільного нафтохімічного підприємства Aramco–Norinco, щоб доповнити угоди на суму у 65 мільярдів доларів США, які вони підписали в Ер-Ріяді у 2017 році. Лідери двох країн також погодилися з багатьма аспектами Бачення Саудівської Аравії до 2030 року та китайської ініціативи «Один пояс, один шлях» під лозунгом: «Разом для перспективного майбутнього» [2].

У 2020 році Китай став найбільшим торговим партнером РСАДПЗ, і обидві сторони перебувають на завершальному етапі переговорів про зону вільної торгівлі. На майбутніх зустрічах Китай і Рада обговорюватимуть шляхи якнайшвидшого створення зони вільної торгівлі між Китаєм і РСАДПЗ.

Важливою подією у відносинах Китаю з РСАДПЗ став візит представників членів РСАДПЗ до Китаю у січні 2022 р. Під час переговорів сторони домовились якнайшвидше укласти угоду між Китаєм та РСАДПЗ про запровадження зони вільної торгівлі, підвищити рівень лібералізації та спрощення торгівлі, а також скоординувати просування економічних і торгових інтересів обох сторін. Під час візиту сторони дійшли згоди встановити стратегічне партнерство, в подальшому розширювати сфери двостороннього співробітництва, підвищити рівень практичної співпраці, спільно реагувати на поточні виклики, досягати спільного розвитку та реалізовувати спільні інтереси. Задля досягнення запланованих цілей було затверджено план дій на 2022–2025 роки та визначено формат стратегічного діалогу Китай – РСАДПЗ як основного механізму реалізації визначених цілей. Такий формат взаємодії має відкрити нові перспективи та розширити сфери двостороннього співробітництва. Четвертий раунд стратегічного діалогу Китай – РСАДПЗ має відбутися в Ер-Ріяді, столиці Королівства Саудівська Аравія. Метою стратегічного ді-

алогу визначено зміцнення стратегічного зв'язку між двома сторонами, реалізації планів розвитку обох сторін, а також планування майбутнього розвитку відносин та співробітництва [12].

Як частина свого традиційного принципу невтручання у внутрішню політику, Китай намагався розділяти бізнес і політику окремо в країнах регіону, де він має комерційні інвестиції, і триматися подалі від локальних конфліктів. Однак він більше не може цього робити, оскільки безпеці своїх закордонних активів і громадян все більше загрожують місцеві політичні заворушення, а Пекін приділяє більше уваги своїй міжнародній репутації, намагаючись створити імідж відповідальної великої держави. Таким чином, Китай буде все більше втягуватися у політичні справи в Перській затоці, як показала криза в Катарі 2017 року. Під час цієї кризи міністр закордонних справ Китаю Ван І був активним у кулуарах регіональних форумів з безпеки та двосторонніх візитів, щоб спробувати залучити своїх партнерів з Об'єднаних Арабських Еміратів, Катару та Саудівської Аравії для того щоб знайти вирішення суперечок і зберегти єдність РСАДПЗ.

Китай та РСАДПЗ також розвивають співробітництво у сфері оборони, оскільки безпекове питання для членів РСАДПЗ стає більш актуальним. У 2011 році сукупні витрати на оборону членів РСАДПЗ посіли третє місце у світі, поступаючись лише США та Китаю. У той час як РСАДПЗ витратила на оборону близько 80 мільярдів доларів США, Саудівська Аравія витратила найбільше, виділивши на оборону 48,5 мільярда доларів США. До 2015 року витрати на оборону країн РСАДПЗ стрімко зросли до 136 мільярдів доларів США (87,2 мільярда доларів США для Саудівської Аравії). У той час як середні світові витрати на оборону становили 2,3% ВВП протягом того ж року, цей показник становив 9,5% для країн РСАДПЗ (Оман витрачає 16,8% і Саудівська Аравія 13,3% свого ВВП на оборону).

Китайсько-саудівське оборонне співробітництво почалося у 1985 році, за п'ять років до встановлення між країнами офіційних дипломатичних відносин, із закупівлі Саудівською Аравією

у Китаю 36 одиниць балістичних ракет середньої дальності CSS-2 East Wind і 9 пускових установок. Прихований характер цієї угоди також призвів до кризи між Ер-Ріядом і Вашингтоном, оскільки спочатку ракети мали нести ядерні боєголовки. Кризи можна було уникнути, якщо б Саудівська Аравія погодилася приєднатися до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Пізніше з'ясувалося, що ракети CSS-2 були надзвичайно неточними, і Саудівська Аравія свідомо придбала ці ракети, щоб протистояти зростаючому впливу Ірану та отримати додаткові вигоди від існуючих відносин безпеки зі США.

У міру подальшого розвитку відносин між Саудівською Аравією та Китаєм пізніше з'ясувалося, що Ер-Ріяд таємно закупив у Китаю ракети CSS-5 (DF-21), що також підтвердило анонімне офіційне джерело. Однак інші джерела ставлять під сумнів достовірність повідомлень про те, що Китай експортував ракети DF-21 до Саудівської Аравії, заявляючи, що такий крок не відповідає практиці Китаю щодо нерозповсюдження ракетної зброї в останні десятиліття.

Нещодавно оборонні відносини Китаю з Саудівською Аравією були зосереджені більше на технології безпілотників, оскільки Пекін уклав угоду з Ер-Ріядом щодо виробництва безпілотників на заводі в Саудівській Аравії. Угода вартістю 60 млрд доларів США була узгоджена під час візиту короля Салмана до Китаю. З огляду на те, що Сполучені Штати не бажають надавати країнам Перської затоки доступ до власних військових технологій, Китай, здається, заповнює порожнечу. Угода передбачає спільне виробництво до 100 безпілотників Rainbow у Саудівській Аравії, у тому числі нової версії з більшою дальністю дії під назвою СН-5.

Взаємні відносини між Китаєм та ОАЕ в оборонній сфері також розвиваються. За даними Міністерства національної оборони Китаю, «відбулася низка візитів на високому рівні між представниками збройних сил обох країн, взаємна довіра була поглиблена, і була здійснена широка співпраця у різних сферах з

плідними досягненнями». Між Китаєм і Бахрейном також відбулися візити на високому рівні міністрів оборони.

Виникнення катарської кризи між Катаром, з одного боку, і «членами антитерористичного квартету, до якого увійшли Бахрейн, Єгипет, Саудівська Аравія та ОАЕ (АТQ, Anti-Terror Quartet Members), з іншого, не завадило Китаю брати участь у оборонній співпраці з обома сторонами. Незважаючи на тісне партнерство Китаю у галузі безпеки між членами АТQ, Пекін все ще інвестує у відносини безпеки з Катаром, що свідчить про прагнення Китаю збалансувати військовий потенціал обох сторін. Фактично, Доха нещодавно придбала у Китаю ракетний комплекс SY-400, який відомий як наступальними, так і оборонними можливостями. Ця співпраця між Катаром і Китаєм відбувається одразу після угоди Китаю щодо створення фабрики безпілотників у Саудівській Аравії [8].

Висновки. Країни Перської затоки за останні двадцять років розширили свої економічні відносини з Китаєм, досягнувши рекордно високого рівня. З їхньої точки зору, Китай є не лише надійним довгостроковим клієнтом із споживання нафти та газу, а й привабливим торговим та інвестиційним партнером, який не втручається у їхні внутрішні справи та не критикує їх у питаннях прав людини. Для КНР регіон Перської затоки залишається найбільш вигідним, з точки зору доступу до енергоресурсів, з огляду на його географічне положення та розвинутість інфраструктури. Центральне місце у зовнішньоекономічній близькосхідній політиці Китаю займає РСАДПЗ. Протягом останнього десятиліття КНР та РСАДПЗ значно активізували співробітництво у торговельній, інвестиційній та безпековій сферах. Сторони надають значної уваги розвитку двостороннім відносинам та вбачають потужний потенціал щодо розбудови відносин в майбутньому. У міру зменшення активності США в регіоні та зниження їх економічної зацікавленості, вектор зовнішньої політики, зокрема членів РСАДПЗ, зміщується у бік Китаю, потреби якого в енергетичних ресурсах постійно

зростають. Співробітництво з Китаєм також надає можливість членам РСАДПЗ отримувати широкий спектр порівняно дешевих трудомістких товарів, мати доступ до сучасних технологій та залучати інвестиції. Певною мірою співробітництво з Китаєм сприяє диверсифікації виробництва та економічної структури учасників РСАДПЗ. Розвиток торговельного співробітництва супроводжується активізацією інвестиційної активності між сторонами. Участь РСАДПЗ в ОПОШ сприяє формуванню нової системи відносин між Близьким та Далеким Сходом. Намагання убезпечити сторони від конфліктів та різного роду військових заворушень, які періодично виникають у регіоні Близького Сходу, стимулює розвиток співробітництва у безпековій сфері. Китай став вигідним постачальником сучасної військової зброї для РСАДПЗ, і готовий займати більш активну позицію у безпековій сфері регіону.

Світова спільнота приділяє все більше уваги новій політико-економічній осі, що сформувалася між РСАДПЗ та Китаєм. Незважаючи на те, що США забезпечують зону безпеки в регіоні, їхнє вирішення етнічних конфліктів і громадянських воєн викликало роздратування членів РСАДПЗ, особливо під час президентства Барака Обами.

Двопартійні заклики Вашингтону зменшити свою присутність і зобов'язання у Перській затоці часто впливають із заявленого бажання країн РСАДПЗ повернутися до Китаю. Але вихід США з регіону насправді піде на користь Китаю. Оскільки торгівля між Китаєм та союзниками США в регіоні зростає, сторони мають економічний інтерес у поглибленні своїх політичних і військових зв'язків між собою. Якщо Вашингтон зменшить або відмовиться від своїх довгострокових зобов'язань перед своїми союзниками у Перській затоці, у Китаю будуть засоби та стимули, щоб заповнити цю прогалину [6].

Нова позиція Китаю у Перській затоці є тонким балансуванням між його новим більш самовпевненим позиціонуванням як глобального гравця, його потребою в енергетиці та економічно-

му розширенні проти ризику бути втягненим у суперництво між Іраном та Саудівською Аравією, у конфлікти на Близькому Сході із ризиком кинути виклик ролі США, які надають гарантії безпеки країнам РСАДПЗ.

Спочатку деякі країни Перської затоки вважали Китай потенційним стратегічним союзником і союзником у сфері безпеки. Проте з часом ці очікування послабилися, і ці країни змирилися з продовженням політики нейтралітету Китаю щодо різних конфліктів на Близькому Сході та його небажанням кидати виклик військовій позиції США в регіоні.

Очікується, що учасники РСАДПЗ і надалі розширять свої економічні відносини з Китаєм в контексті ОПОШ. Однак триваючі суперечки та суперництво між країнами Перської затоки обмежують їхню здатність отримати вигоду від внутрішньо-регіонального зв'язку, який ця ініціатива уможливила в інших місцях, зокрема у Центральній Азії. Залежність країн РСАДПЗ від Китаю щодо деяких передових технологій, таких як мобільні мережі 5G, також може кинути виклик Сполученим Штатам у найближчі роки.

Використані джерела і література

1. Yazdan Enayatollah. Sino-GCC Relations in the Age of China “Go Global” Strategy. *International Relations and Diplomacy*. July 2020. Vol. 8, N. 07. P. 298 – 320.
2. Fong Jonathan. China and the Persian Gulf. *Global Risk Intelligence*. July 23, 2019. URL: [HTTPS://WWW.GLOBALRISKINTEL.COM/INSIGHTS/CHINA-AND-PERSIAN-GULF](https://www.globalriskintel.com/insights/china-and-persian-gulf)
3. Wakefield Bryce. Levenstein Susan L. China and the Persian Gulf. Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington, D.C. 2011. P. 94.
4. Базанова Є. А. Основные этапы сотрудничества КНР с арабскими странами Ближнего Востока в 1980–2010 г. Вестник РУДН, сер. Всеобщая история, 2011. № 4. С. 84–92).
5. Habibi Nader. The Persian Gulf and China: The Growth and Limits of Economic Ties. *Middle East Brief*. Crown Center for Middle East Studies. December, 2020. N 139. URL: <https://www.brandeis.edu/crown/publications/middle-east-briefs/pdfs/101-200/meb139.pdf>

6. Ghasseminejad Saeed. China's growing influence in the Persian Gulf should worry Washington. *Washington Examiner*. September 8, 2020. URL: [HTTPS://WWW.WASHINGTONEXAMINER.COM/OPINION/OP-EDS/CHINAS-GROWING-INFLUENCE-IN-THE-PERSIAN-GULF-SHOULD-WORRY-WASHINGTON](https://www.washingtonexaminer.com/opinion/op-eds/chinas-growing-influence-in-the-persian-gulf-should-worry-washington)
7. Yucesoy Vahid. China's Relations with Gulf States. *Strategic International*. March 24, 2018. URL: <https://i-strategic.com/blogs/china-relations-with-gulf-states/#:~:tex>
8. Jiang Yang. Andersen Lars Erslev. China in the Persian Gulf: A delicate balance in global security. May 1, 2018. URL: <https://cpianalysis.wordpress.com/2018/05/01/china-in-the-persian-gulf-a-delicate-balance-in-global-security/>
9. Karasik Theodore. The GCC's New Affair with China. Policy Focus Series. Middle East Institute. February 2016. URL: https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/Karasik_GCCChina_PF6.pdf
10. Dunford Michael. Liu Weidong. Chinese perspectives on the Belt and Road Initiative. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 2019. Vol. 12, issue 1. P. 145–167.
11. American Enterprise Institute, “China Global Investment Tracker.” (Data downloaded on June 12, 2020). URL: <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>
12. Dammam - Merza al-Khuwaldi. Gulf Officials Call on China to Expedite Completion of Free Trade Negotiations. *Asharq Al-Awsat*. 13 January, 2022. URL: <https://english.aawsat.com/home/article/3411896/gulf-officials-call-china-expedite-completion-free-trade-negotiations>

УДК 94:327. (5-15)

Швед В.О.

РСАДПЗ ТА ІЗРАЇЛЬ: ДИНАМІКА ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

***Анотація.** У статті досліджується еволюція відносин країн-членів Ради співробітництва арабських держав Перської затоки з Ізраїлем протягом ХХІ ст. Аналізуються внутрішні й зовнішні чинники їхнього зближення, роль Угод Авраама та їх-*